

Γλωσσάριο Όρων Παράκτιας Γεωμορφολογίας

Αειφόρος ανάπτυξη (sustainable development): ανάπτυξη που ικανοποιεί τις ανάγκες της σύγχρονης εποχής χωρίς να μειώνει την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες. Η αειφόρος ή βιώσιμη ανάπτυξη αναφέρεται στην οικονομική ανάπτυξη που σχεδιάζεται και πραγματοποιείται σε συνδυασμό με την προστασία του περιβάλλοντος. Επίσης νοείται και ως η ανάπτυξη των παραγωγικών μηχανισμών της οικονομίας παράλληλα με τη δημιουργία υποδομών για μία βιώσιμη στάση απέναντι στο φυσικό περιβάλλον.

Αιγιαλίτιδα ζώνη (beach zone): ιζηματολογικός όρος που χρησιμοποιείται για να χαρακτηρίσει την περιοχή που εκτείνεται από τη μέση στάθμη άμπωτης έως το προς την ξηρά όριο δράσης των κυμάτων.

Αιγιαλός (beach): γεωμορφή απόθεσης από χαλαρό ίζημα ή κοκκομετρία του οποίου μπορεί να ποικίλει από ογκόλιθους έως λεπτόκοκκη άμμο. Διαμορφώνεται από την επεξεργασία και αναδιανομή των ιζημάτων λόγω της δράσης του κυματισμού, του ανέμου και των επιμήκων παράκτιων ρευμάτων. Συνήθως εκτείνεται από τη βάση μιας επιμήκους θίνας, ή του μετώπου ενός παράκτιου κρημνού, έως το επίπεδο της στάθμης της θάλασσας κατά την άμπωτη.

Αιγιαλός σε μυχό κόλπου (pocket beach): μικρός αιγιαλός που περιορίζεται μεταξύ δύο ακρωτηρίων.

Αιολιανίτης (eolianite or aeolianite): συνεκτικοποιημένη (συγκολλημένη) αιολική άμμος θινών. Συνήθως η άμμος είναι ηλικίας Τεταρτογενούς και το συγκολλητικό υλικό είναι ανθρακικό ασβέστιο.

Ακρωτήριο από χαλαρά υλικά (cusplate foreland): γεωμορφή απόθεσης τριγωνικού σχήματος που προεξέχει στη θάλασσα και αποτελείται από χαλαρά υλικά. Συνήθως σχηματίζεται στο σημείο συνάντησης δύο αντίθετης κατεύθυνσης επιμήκων παράκτιων ρευμάτων σε ακτές που υπάρχει μεγάλη τροφοδοσία σε ίζημα.

Ακτές ria, (ria): ποτάμεις κοιλάδες που έχουν κατακλυσθεί από τη θάλασσα λόγω της ανόδου της στάθμης της κατά τη διάρκεια του Ολόκαινου.

Αλόφυτα (halophytes): φυτικά είδη ανεκτικά στο αλάτι, τα οποία απαντούν συνήθως σε παράκτια αλμυρά έλη και αλμυρές λίμνες.

Αλλόχθονο (allochthonous): υλικό (ίζημα) που έχει μεταφερθεί στον χώρο απόθεσής του από άλλη, συχνά μακρινή, περιοχή.

Αλμυρό έλος (salt marsh): χαμηλό υπο-περιβάλλον με βλάστηση που καταλαμβάνει το ανώτερο τμήμα της ενδοπαλιρροιακής ή υπερπαλιρροιακής ζώνης. Τα

αλμυρά έλη συνήθως αναπτύσσονται σε προστατευμένα περιβάλλοντα, όπως πίσω από αμμόδη φράγματα και προστατευμένα από τον κυματισμό εκβολικά συστήματα ή δέλτα ποταμών.

Άμμος (sand): ίζημα που αποτελείται από κόκκους διαμέτρου μεταξύ 0,063 και 2,0 mm.

Αμφιδρομική κίνηση, σημείο, σύστημα (amphidromic motion, point, system): η κυκλική κίνηση διάδοσης ενός κύματος παλίρροιας γύρω από ένα σταθερό κομβικό σημείο (αμφιδρομικό σημείο) στο κέντρο του αμφιδρομικού συστήματος. Η κυκλική αυτή κίνηση οφείλεται στην επίδραση της δύναμης Coriolis. Στο αμφιδρομικό σημείο το παλιρροιακό εύρος είναι μηδέν. Το αμφιδρομικό σύστημα αφορά τον τρόπο διάδοσης της παλίρροιας σε μια θάλασσα ή ωκεάνια λεκάνη.

Αναγκαστικά κύματα (forced waves): θαλάσσια κύματα που βρίσκονται ακόμη στον χώρο γένεσής τους.

Αναπήδηση (saltation): ένας τρόπος αιολικής μεταφοράς του ιζήματος που περιλαμβάνει την κίνηση των κόκκων με μικρά άλματα και αναπηδήσεις.

Ανάπτυξη διακλάσεων λόγω εκτόνωσης της πίεσης (pressure-release jointing): η απομάκρυνση πετρώματος από το μέτωπο ενός παράκτιου κρημνού απελευθερώνει πίεση που εκδηλώνεται με την ανάπτυξη διακλάσεων - ρωγμών παράλληλων προς τον κρημνό. Με τη διεργασία αυτή οι κρημνοί υποχωρούν σχεδόν παράλληλα.

Ανύψωση στάθμης θάλασσας λόγω καταιγίδας (storm surge): η διεύδυση θαλάσσιου νερού σε παράκτιες χερσαίες περιοχές που οφείλεται στην ανύψωση του επιπέδου της θάλασσας επιφάνειας λόγω μετεωρολογικών συνθηκών. Οι συνθήκες αυτές περιλαμβάνουν ιδιαίτερα ισχυρούς άνεμους που πνέουν προς την ακτή και οδηγούν στη συσσώρευση μεγάλων ποσοτήτων θαλάσσιου νερού καθώς και χαμηλή ατμοσφαιρική πίεση που οδηγεί σε ανύψωση του επιπέδου της θάλασσας επιφάνειας.

Απόξεση (abrasion): η φθορά των πετρωμάτων της παράκτιας ζώνης που οφείλεται στην τριβή από την επαφή τους με τα ιζήματα ή τα θραύσματα – τεμάχια πετρωμάτων της ακτής.

Απόσυρση ή αποχώρηση της θάλασσας (regression): η πτώση της στάθμης της θάλασσας που προκαλεί την ανάδυση μιας περιοχής μετατρέποντάς τη σε ξηρά. Η πτώση μπορεί να οφείλεται σε διάφορα αίτια όπως ευστατικά, ισοστατικά ή τεκτονικά.

Άργιλος (clay): ίζημα που αποτελείται από κόκκους διαμέτρου μικρότερου των 0,004 mm.

Ασθενόσφαιρα (asthenosphere): στρώμα μεγάλης πλαστικότητας στον ανώτερο μανδύα, που εκτείνεται από τη βάση της λιθόσφαιρας μέχρι βάθος αρκετών εκατοντάδων χιλιομέτρων. Η πλαστική συμπεριφορά αυτού του στρώματος οφείλεται στην ημίρευστη κατάστασή του.

Ατόλη (atoll): δακτυλιοειδής κυκλικής ή ελλειπτικής μορφής κοραλλιογενής ύφαλος που περικλείει μια ρηχή λιμνοθάλασσα ενώ περιβάλλεται από νερά μεγάλου βάθους. Συνήθως αναπτύσσεται περιμετρικά ενός ηφαιστειακού νησιού το οποίο σταδιακά υποχωρεί μέχρι να βρεθεί κάτω από τη στάθμη της θάλασσας.

Αυτόχθονο (autochthonous): υλικό (ίζημα) που δεν έχει μεταφερθεί, έχει δηλαδή αποτεθεί στην αρχική θέση σχηματισμού του (in situ).

Βάση του κύματος (wave base): το βάθος της θάλασσας κάτω από το οποίο η διέλευση των κυμάτων δεν επηρεάζει το νερό. Θεωρείται ότι το βάθος αυτό κυμαίνεται μεταξύ του 1/2 και του 1/4 του μήκους του κύματος.

Βιοδιάβρωση (bio-erosion): διάβρωση που προκαλείται από τη δράση οργανισμών.

Βραχίονας ή πρόβολος (groin): τεχνητή κατασκευή από διάφορα υλικά (σκυρόδεμα, ξύλινους ή μεταλλικούς πασσάλους, ογκόλιθους κ.α.) που διατάσσεται κάθετα στην ακτή. Συνήθως για την προστασία της ακτογραμμής από τη διάβρωση κατασκευάζεται σειρά προβόλων με σκοπό τη δέσμευση του ιζήματος της επιμήκους παράκτιας μεταφοράς και την ανάπτυξη ενός αιγιαλού.

Βυθίσματα στην κορυφή των θινών (blow-outs): διαβρωσιγενούς προέλευσης βυθίσματα στην άνω επιφάνεια των παράκτιων αμμωδών θινών.

Clapotis: ένα στάσιμο κύμα που φαίνεται ότι δεν διαδίδεται και προκαλεί την πάνω - κάτω κίνηση του νερού.

Γλωσσοειδής βραχίονας (spit): επιμήκης γεωμορφή απόθεσης από χαλαρά υλικά που το ένα της άκρο είναι συνδεδεμένο με την ξηρά ενώ το άλλο εκτείνεται στη θάλασσα. Σχηματίζεται όταν ο προσανατολισμός της ακτογραμμής αλλάζει, χωρίς όμως τα επιμήκη παράκτια ρεύματα να εκτρέπονται. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να συνεχίζεται η μεταφορά και απόθεση ιζήματος κατά μήκος μιας προεξέχουσας ακτογραμμής.

Δέλτα (delta): γεωμορφή που σχηματίζεται από την απόθεση ιζημάτων στις εκβολές ενός ποταμού.

Δέλτα μορφής πέλματος πτηνού (bird's foot delta): δέλτα που κυριαρχείται από την ποτάμια τροφοδοσία ιζήματος. Κύριο μορφολογικό του χαρακτηριστικό είναι τα φυσικά αναχώματα, που αναπτύσσονται εκατέρωθεν των κλάδων διανομής, που στο δελταϊκό μέτωπο διαχωρίζονται από κολπίσκους. Η ονομασία προέκυψε από τη μορφολογική εικόνα που εμφανίζει το δέλτα θυμίζοντας το αποτύπωμα του πέλματος ενός πτηνού.

Δελταϊκή πεδιάδα (delta plain): το επιφανειακό τμήμα ενός ποτάμιου δέλτα. Είναι η προς τη θάλασσα συνέχεια της αλλουβιακής κοιλάδας του ποταμού. Περιλαμβάνει πολλά υποπεριβάλλοντα όπως κλάδους διανομής, φυσικά αναχώματα, υπερόχθιες αποθέσεις, παράκτια έλη κ.α.

Δελταϊκό ριπίδιο (fan delta): δέλτα μικρής έκτασης και σχετικά μεγάλης μορφολογικής κλίσης που αποτελείται από αδρομερή κυρίως ιζήματα. Σχηματίζεται στις εκβολές μικρών ποταμών υψηλής ενέργειας ή χειμάρρων.

Δελταϊκό ριπίδιο τύπου Gilbert (Gilbert type fan delta): ένα δελταϊκό ριπίδιο οι αποθέσεις του οποίου παρουσιάζουν τη στρωματογραφική διάρθρωση που περιλαμβάνει τα πρόσθια στρώματα ιζημάτων, τα κορυφαία στρώματα ιζημάτων και τα στρώματα πυθμένα. Το είδος αυτό δελταϊκού ριπιδίου για πρώτη φορά περιγράφηκε από τον Gilbert το 1885.

Διάθλαση (refraction): η κάμψη του μετώπου ενός κύματος που προκαλείται από τη μείωση της ταχύτητας διάδοσής του όταν εισέρχεται σε ρηχά νερά (νερά δηλαδή με βάθος μικρότερο από τη βάση του κύματος).

Διακλαδιζόμενος ποταμός (braided river): ποταμός που αποτελείται από πολλές διακλαδιζόμενες κοίτες, που διαχωρίζονται μεταξύ τους από νησίδες αλλουβιακών υλικών.

Διαπερατότητα (permeability): η ικανότητα ενός πετρώματος ή γενικότερα ενός γεωλογικού σχηματισμού ή μιας απόθεσης ιζημάτων να επιτρέπει τη διέλευση του νερού μέσω των κενών του (δηλαδή των πόρων του ή των δομικών και τεκτονικών του ασυνεχειών).

Εκσκαφή (quarrying): η απόσπαση και απομάκρυνση (βραχωδών) τεμαχίων πετρώματος από παράκτιους κρημνούς και παράκτιους πάγκους λόγω της δράσης του κυματισμού.

Ελεύθερα κύματα (free or swell waves): θαλάσσια κύματα που έχουν απομακρυνθεί από την περιοχή γένεσής τους.

Ελεύθερες θίνες (free dunes): αμμώδεις θίνες που δεν έχουν σταθεροποιηθεί με την ανάπτυξη βλάστησης στην επιφάνειά τους, οπότε είναι "ελεύθερες" να μετακινούνται ανάλογα με τις αλλαγές στις ανεμολογικές συνθήκες της περιοχής εμφάνισής τους.

Εμβρυακές θίνες (embryo dunes): μικροί σωροί από άμμο που έχει μεταφερθεί και αποτεθεί μέσω αιολικών διεργασιών περίπου στο επίπεδο της στάθμης της πλημμυρίδας. Η επιφάνειά τους καταλαμβάνεται από φυτά. Αρκετά συχνά οι εμβρυακές μορφές εξελίσσονται σε επιμήκεις ράχες θινών.

Ενδοπαλιρροιακή ζώνη (intertidal zone): η περιοχή που βρίσκεται μεταξύ των σταθμών της θάλασσας κατά την πλημμυρίδα και την άμπωτη. Η ζώνη αυτή καλύπτεται και αποκαλύπτεται από το θαλάσσιο νερό κατά τη διάρκεια του παλιρροιακού κύκλου.

Ενδοπαράλια ζώνη (inshore): μορφολογικός όρος για το χαρακτηρισμό του τμήματος της παράκτιας ζώνης που εκτείνεται μεταξύ της βάσης του κύματος και της μέσης στάθμης άμπωτης.

Επίδραση της δύναμης Coriolis (Coriolis effect): το φαινόμενο κατά το οποίο εξαιτίας της περιστροφής της γης τα αντικείμενα που κινούνται εκτρέπονται προς τα δεξιά της κίνησής τους στο βόρειο ημισφαίριο και προς τα αριστερά της διεύθυνσης της κίνησής τους στο νότιο.

Επίκλυση (transgression): η προέλαση της θάλασσας έναντι της ξηράς που οφείλεται στην άνοδο της θαλάσσιας στάθμης και οδηγεί στην κατάκλυση της στεριάς από θαλάσσιο νερό.

Επιλεκτική ή διαφορική διάβρωση (differential erosion): διαφορετικής έντασης και ρυθμού διάβρωση μιας ακτογραμμής εξαιτίας τοπικών διαφοροποιήσεων στις ιδιότητες (σκληρότητα, δομή, ασυνέχειες) των γεωλογικών σχηματισμών από τους οποίους αποτελείται η ακτή.

Επιμερισμός αμινοξέων (amino acid racemization): μέθοδος χρονολόγησης αποθέσεων αιγιαλού. Βασίζεται στη μετατροπή αμινοξέων, που βρίσκονται στα κελύφη θαλάσσιων οργανισμών, από L σε D μορφές μετά το θάνατό τους. Η αναλογία L/D χρησιμοποιείται σαν μια μέθοδος σχετικής χρονολόγησης των παράκτιων αποθέσεων που περιέχουν τα κελύφη.

Επίμηκες παράκτιο ρεύμα (longshore current): ρεύμα κατά μήκος της ακτής που επηρεάζει την περιπαράλια ζώνη και προκαλείται από την υπό γωνία πρόσπτωση του κυματισμού.

Επιμήκης μεταφορά ιζήματος (longshore sediment transport): η μετακίνηση του ιζήματος κατά μήκος της ακτής στις ζώνες κυματωγής και θραύσης των κυμάτων. Προκαλείται από τη συνδυασμένη δράση της πλάγιας πρόσπτωσης του κυματισμού και των επιμήκων παράκτιων ρευμάτων.

Επιμήκης ράχη θινών (foredune): η πλησιέστερη στη θάλασσα ράχη ενός συστήματος παράκτιων αμμωδών θινών.

Εύρος παλίρροιας (tidal range): η κάθετη απόσταση (η διαφορά δηλαδή ύψους) μεταξύ του επιπέδου που φθάνει η στάθμη της θάλασσας κατά την πλημμυρίδα και την άμπωτη, κατά τη διάρκεια ενός κύκλου παλίρροιας, σε μια παράκτια περιοχή.

Ευστατική μεταβολή της θαλάσσιας στάθμης (eustatic sea-level change): η παγκόσμια μεταβολή της θαλάσσιας στάθμης που οφείλεται στην αυξομείωση του όγκου των ωκεάνιων νερών ή του μεγέθους των ωκεάνιων λεκανών.

Ευστατισμός (eustasy): το απόλυτο επίπεδο της επιφάνειας της θάλασσας και οι παγκόσμιας κλίμακας μεταβολές του.

Ζώνη διαβροχής (swash zone): το τμήμα της περιπαράλιας ζώνης όπου, μετά τη θραύση του κύματος, το νερό κινείται σαν παφλασμός κατά μήκος της επιφάνειας του αιγιαλού.

Στην ίδια ζώνη το νερό επιστρέφει, υπό την επίδραση της βαρύτητας, σαν κυματισμός επιστροφής.

Ζώνη θραύσης του κύματος (breaker zone): το τμήμα εκείνο της περιπαράλιας ζώνης όπου θραύονται τα κύματα καθώς προσεγγίζουν την ακτογραμμή.

Ζώνη κυματωγής (surf zone): το τμήμα εκείνο της περιπαράλιας ζώνης που τα κύματα θραύσης προσεγγίζουν την ακτογραμμή κινούμενα συνήθως πάνω από μια μεγάλου εύρους και μικρής κλίσης επιφάνεια.

Ζωοξανθέλλες (zooxanthellae): δινομαστιγωτά που ζουν μέσα στους ιστούς των κοραλλιών, των σπόγγων και άλλων θαλάσσιων οργανισμών.

Ημερήσια παλίρροια (diurnal tide): ο κύκλος παλίρροιας που παρουσιάζει μια πλημμυρίδα και μία άμπωτη κατά τη διάρκεια μιας ημέρας.

Ημι-ημερήσιος τύπος παλίρροιας (semi-diurnal tide): ο κύκλος παλίρροιας που παρουσιάζει δύο πλημμυρίδες και δύο άμπωτες στη διάρκεια μιας ημέρας.

Ημισελήνοειδείς αμμώδεις ή χαλικώδεις σχηματισμοί (beach cusps): Σειρά από ημισελινοειδούς σχήματος μορφές που αναπτύσσονται σε έναν αμμώδη ή χαλικώδη αιγιαλό και επαναλαμβάνονται ρυθμικά. Μορφολογικά αποτελούνται από δύο κέρατα αδρομερούς υλικού που προεξέχουν, ενώ μεταξύ τους υπάρχει ένας κόλπος από πιο λεπτόκοκκο συνήθως υλικό. Ο σχηματισμός τους αποδίδεται στη δράση του κυματισμού.

Ηπειρωτική κατωφέρεια (continental slope): το υποθαλάσσιο, μεγάλης κλίσης, τμήμα που εκτείνεται από την υφαλοκρηπίδα (το βάθος δηλαδή των 200 m) έως τα 2.000 m.

Ηπειρωτική υφαλοκρηπίδα (continental shelf): η υποθαλάσσια προέκταση των ηπείρων που εκτείνεται από την ακτογραμμή μέχρι το βάθος των 200 m.

Θαλάσσια αψίδα (sea arch): διαβρωσιγενής, υπολειμματική μορφή σε πετρώδεις - βραχώδεις ακτές που μοιάζει με αψίδα. Σχηματίζεται λόγω της διαφορικής διάβρωσης σε μια σειρά στρωμάτων πετρωμάτων διαφορετικής ανθεκτικότητας ή σε τεκτονικά καταπονημένα (διαρρηγμένα) πετρώματα. Πολλές φορές είναι η μορφολογική εξέλιξη ενός παράκτιου σπηλαίου.

Θαλάσσια εγκοπή (marine notch): αυλάκωση στη βάση του μετώπου ενός παράκτιου κρημνού που δημιουργείται από τη δράση του κυματισμού, τη βιοδιάβρωση ή το συνδυασμό των δύο αυτών διεργασιών.

Θαλάσσια κύματα (sea waves): ανεμογενή κύματα που συναντώνται στην περιοχή γένεσής τους. Συνήθως έχουν μεγάλο ύψος και μικρή περίοδο.

Θαλάσσια στήλη ή σωρός (sea stack): βραχώδης έξαρση που ανυψώνεται πάνω από τη θαλάσσια στάθμη σε μικρή σχετικά απόσταση από μια βραχώδη - πετρώδη ακτή. Αποτελεί διαβρωσιγενή, υπολειμματική γεωμορφή που έχει διαχωριστεί από τη γειτονική ακτή λόγω διαφορικής διάβρωσης από τη δράση του κυματισμού.

Θαλάσσια αναβαθμίδα (marine terrace): παράκτιος πάγκος κυματογενούς προέλευσης που έχει ανυψωθεί είτε λόγω πτώσης της θαλάσσιας στάθμης από την περίοδο σχηματισμού του, είτε λόγω τεκτονικής ανύψωσης της παράκτιας περιοχής στην οποία βρίσκεται.

Θαλάσσια κύματα βαρύτητας (tsunamis): μεγάλα κύματα που προκαλούνται από υποθαλάσσιους σεισμούς, υποθαλάσσιες κατολισθήσεις, ηφαιστειακή δραστηριότητα και σπανιότερα από πρόσκρουση μετεωριτών σε ωκεάνιες και θαλάσσιες λεκάνες. Αρκετά συχνά είναι καταστροφικά και μπορούν να επηρεάσουν σημαντικά τις παράκτιες περιοχές που πλήττουν.

Θερινό προφίλ αιγιαλού (summer or swell beach profile): το μορφολογικό προφίλ που αποκτά ένας αιγιαλός κατά τη διάρκεια συνθηκών αίθριου καιρού όπου ο κυματισμός (η αλληλεπίδραση του παφλασμού με τον κυματισμό επιστροφής) μεταφέρει και αποθέτει υλικό στην κορυφή του μετώπου του αιγιαλού αυξάνοντας τη μορφολογική του κλίση.

Θίνες εμποδίων (impeded dunes): θίνες που έχουν ημισταθεροποιηθεί από την ανάπτυξη βλάστησης στην επιφάνειά τους.

Ιλύς (silt): ιζημα που αποτελείται από κόκκους διαμέτρου μεταξύ 0,063 και 0,004 mm.

Ισοπαλιρροιακές γραμμές (co-tidal lines): σε ένα χάρτη που απεικονίζει το αμφιδρομικό σύστημα μια θαλάσσιας ή ωκεάνιας λεκάνης, είναι οι γραμμές που ενώνουν τα σημεία που βρίσκεται το παλιρροιακό κύμα κατά τη διάδοσή του γύρω από το αμφιδρομικό σημείο σε συγκεκριμένα χρονικά διαστήματα μετά την έναρξη του παλιρροιακού κύκλου.

Ισοστασία (isostasy): η κατακόρυφη κίνηση της ξηράς εξαιτίας της αύξησης ή της μείωσης του υπερκείμενου βάρους (π.χ. λόγω ανάπτυξης καλυμμάτων πάγου, απόθεσης ιζημάτων κ.α.).

Ισοστατικές μεταβολές της θαλάσσιας στάθμης (isostatic sea-level changes): μεταβολές της θαλάσσιας στάθμης που οφείλονται στη σχετική προσαρμογή του υψόμετρου της επιφάνειας της χέρσου. Για παράδειγμα η ανύψωση που προκαλεί η απομάκρυνση μάζας από τη χέρσο, όπως συμβαίνει με την τήξη ενός καλύμματος πάγου ή την απομάκρυνση υλικών λόγω διάβρωσης, έχει σαν αποτέλεσμα την πτώση της θαλάσσιας στάθμης. Αντίστροφα φαινόμενα μπορεί να προκαλέσουν την άνοδο της στάθμης.

Ίχνη θινών (shadow dunes): συσώρευση αιολικής άμμου στην υπήνεμη πλευρά ενός εμποδίου.

Καλδέρα (caldera): μεγάλο βύθισμα (συνήθως διαμέτρου 5-20 km), κυκλικής ή ελλειπτικής μορφής, που σχηματίζεται από την κατάρρευση ενός ηφαιστείου μετά την εκκένωση του μάγματος από τον υποκείμενο θάλαμο αποθήκευσής του.

Κανόνας του Bruun (Bruun rule): ένα στατικό μοντέλο που αναπτύχθηκε το 1962 από τον Per Bruun για την

ποσοτικοποίηση των επιπτώσεων της άνοδου της θαλάσσιας στάθμης σε αμμώδεις αιγιαλούς. Σύμφωνα με αυτό η αντίδραση ενός αμμώδους αιγιαλού στην άνοδο της θαλάσσιας στάθμης είναι η διάβρωση του, προς την ξηρά, ανώτερου τμήματος του μετώπου του και η απόθεση του ιζήματος στο κατώτερο υποθαλάσσιο τμήμα του.

Καρστ (karst): το σύνολο των μακρο- και μικρο-μορφών που είναι αποτέλεσμα της χημικής διάλυσης ευδιάλυτων πετρωμάτων (όπως είναι οι ασβεστόλιθοι, οι δολομίτες, οι εβαπορίτες) από τη δράση του ατμοσφαιρικού κυρίως νερού.

Κλάδοι διανομής (tributary channels): ποτάμιες κοίτες που ξεκινούν από την κορυφή του δέλτα και διασχίζουν τη δελταϊκή πεδιάδα τροφοδοτώντας με ιζημα και νερό το δελταϊκό μέτωπο. Συνήθως η μεταξύ τους απόσταση αυξάνεται όσο προσεγγίζουν την ακτογραμμή.

Κοίτες παλίρροιας (tidal creeks): κοίτες μέσω των οποίων μεταφέρεται το νερό κατά την πλημμυρίδα και την άμπωτη στα υπο-περιβάλλοντα της ενδοπαλιρροιακής ζώνης (πεδιά πηλού, παλιρροιακά πεδιά, αλμυρά έλη ή έλη με μακρόβια βλάστηση).

Κοραλλιογενής ύφαλος (coral reef): ασβεστολιθικής σύστασης βραχώδης εξέταση που είναι ανθεκτική στον κυματισμό και αναπτύσσεται σε θερμές τροπικές θάλασσες. Η επιφάνεια των υφάλων αποτελείται από ζωντανά κοράλλια, φύκη και άλλους παρόμοιους θαλάσσιους οργανισμούς και φθάνει στο επίπεδο της θαλάσσιας στάθμης ή λίγο κάτω από αυτό ενώ ο κυρίως όγκος τους αποτελείται από υπολείμματα νεκρών κοραλλιών και ανθρακική άμμο.

Κορυφαία στρώματα ιζημάτων (topset beds): οριζόντια στρώματα ιζημάτων που αποτίθενται στην πεδιάδα ενός ποτάμιου δέλτα ή δελταϊκού ριπιδίου.

Κρίσιμη ταχύτητα ανέμου (fluid threshold velocity): η ταχύτητα του ανέμου που απαιτείται για να τεθούν σε κίνηση ιζηματογενείς κόκκοι συγκεκριμένου μεγέθους.

Κρίσιμη ταχύτητα πρόσκρουσης (impact threshold velocity): η ταχύτητα ανέμου που απαιτείται για να τεθούν σε κίνηση ιζηματογενείς κόκκοι, συγκεκριμένων διαστάσεων, μέσω της συνδυασμένης επίδρασης της πνοής του ανέμου και της ενέργειας που μεταδίδεται σε αυτούς από τη σύγκρουση με άλλους κόκκους που βρίσκονται ήδη σε κίνηση.

Κροκίδωση (flocculation): η συνένωση σωματιδίων μεγέθους αργίλου και ιλύος, ποτάμιας προέλευσης, όταν συναντούν άλατα σε ένα εκβολικό σύστημα.

Κύκλος παλίρροιας (tidal cycle): η άνοδος και πτώση της θαλάσσιας στάθμης που οφείλεται στην έλξη που ασκεί ο ήλιος και η σελήνη στην υδάτινη επιφάνεια των ωκεανών. Η σχετική θέση των τριών ουράνιων σωμάτων (γης, σελήνης και ήλιου) επιτρέπει την πρόβλεψη του κύκλου παλίρροιας σε μια περιοχή.

Κύματα διασκόρπισης (spilling breakers): ένα είδος κυμάτων θραύσης χαρακτηριστικό σε ακτές μικρής μορφολογικής κλίσης.

Κύματα διόγκωσης (surging breakers): ήπια κύματα θραύσης χαρακτηριστικά ακτών μεγάλης μορφολογικής κλίσης.

Κύματα εποικοδόμησης (constructive waves): τα μεγάλης περιόδου κύματα των συνθηκών αίθριου καιρού που μεταφέρουν ζήμα στον αιγιαλό και το αποθέτουν στο άνω τμήμα του αυξάνοντας τη μορφολογική κλίση του μετώπου του.

Κύματα κατάδυσης (plunging breakers): κύματα θραύσης που εμφανίζονται κυρίως σε ενδιάμεσης κλίσης ακτές. Παρουσιάζουν μια τοξοειδή κυρτή πίσω πλευρά και ένα απότομο κοίλο μέτωπο κύματος, του οποίου η κορυφή στρέφεται εμπρός και κάτω, πέφτοντας τελικά με πολύ μεγάλη δύναμη.

Κύματα καταστροφής (destructive waves): κύματα μικρής περιόδου που δημιουργούνται κατά τη διάρκεια καταιγίδων και μειώνουν τη μορφολογική κλίση του προφίλ του αιγιαλού παραλαμβάνοντας υλικό από την κορυφή του μετώπου του και αποθέτοντάς το στη βάση του.

Κυματισμός επιστροφής (backwash): η επιστροφή του νερού στη θάλασσα υπό την επίδραση της βαρύτητας μετά τη θραύση του κύματος.

Λιθόσφαιρα (lithosphere): η σχετικά ψυχρή και άκαμπτη εξωτερική – ανώτερη ζώνη της γης. Περιλαμβάνει τον ηπειρωτικό και τον ωκεάνιο φλοιό και το ανώτερο στερεό τμήμα του μανδύα.

Μαγκρόβια (mangrove): είδος βλάστησης από θάμνους και δένδρα που ζουν κατά μήκος ορισμένων ακτών τροπικών και υποτροπικών περιοχών.

Μακροπαλιρροιακές ακτές (macrotidal coasts): οι ακτές στις οποίες το εύρος παλίρροιας είναι μεγαλύτερο των 4 m.

Μέγεθος κόκκου (particle size): ο όρος αναφέρεται τόσο στο μέγεθος (διάμετρο) μεμονωμένων ιζηματογενών κόκκων, όσο και στο μέσο μέγεθος πληθυσμών (συνόλου) κόκκων ενός ιζήματος.

Μεικτός τύπος παλίρροιας (mixed tide): ο κύκλος παλίρροιας κατά τη διάρκεια του οποίου εκτός από μια πλημμυρίδα και μια άμπωτη κάθε ημέρα παρατηρούνται επιπλέον δευτερεύουσες, σημαντικά μικρότερες σε ένταση, πλημμυρίδες και άμπωτες.

Μεσοπαλιρροιακές ακτές (mesotidal coasts): ακτές στις οποίες το εύρος παλίρροιας κυμαίνεται μεταξύ 2 και 4 m.

Μέτωπο δέλτα (delta front): περιλαμβάνει την εκβολή του ποταμού, τη δελταϊκή ακτογραμμή και την υποθαλάσσια προέκταση της δελταϊκής πεδιάδας που εκτείνεται από την ακτογραμμή έως το προδέλτα. Είναι το ενεργειακά δυναμικότερο τμήμα του δέλτα και συνήθως χαρακτηρίζεται από την απόθεση άμμου.

Μέτωπο παραλίας (foreshore): μορφολογικός όρος για την περιοχή ενός αιγιαλού που εκτείνεται από τη

μέση στάθμη της άμπωτης μέχρι τη μέση στάθμη της πλημμυρίδας.

Μήκος ανάπτυξης του κυματισμού (fetch): η απόσταση πάνω από την οποία πνέει ο άνεμος και αλληλεπιδρά με την επιφάνεια της θάλασσας για να δημιουργηθούν τα ανεμογενή κύματα.

Μήκος κύματος (wave length): η οριζόντια απόσταση μεταξύ δύο διαδοχικών κορυφών ή κοιλιών του κυματισμού.

Μηχανική διάβρωση (corrasion): η καταστροφή της επιφάνειας των πετρωμάτων με τις διεργασίες της απόξεσης, της εκσκαφής και της τριβής.

Μικροπαλιρροιακές ακτές (microtidal coasts): ακτές στις οποίες το εύρος παλίρροιας είναι μικρότερο των 2 m.

Νότια Διακύμανση El Nino (ENSO) [El Nino – Southern Oscillation (ENSO)]: κλιματικές ανωμαλίες που επιφέρουν σημαντικές αλλαγές στα πρότυπα βροχόπτωσης, θερμοκρασίας, υγρασίας και καταιγίδων σε μεγάλο μέρος των τροπικών και των υποτροπικών περιοχών του πλανήτη. Σχετίζονται με την εισβολή θερμών επιφανειακών νερών από το δυτικό τμήμα της ισημερινής λεκάνης του Ειρηνικού προς το ανατολικό, με αποτέλεσμα να διαταράσσεται η ανάβλυση κατά μήκος της δυτικής ακτής της Νότιας Αμερικής.

Ολόκαινο (Holocene): το χρονικό διάστημα των τελευταίων περίπου 10.000 ετών. Είναι η μεσοπαγετώδης περίοδος που διανύει η γη. Αποτελεί την πιο πρόσφατη υποδιαίρεση του γεωλογικού χρόνου που αρχίζει με το τέλος του Πλειστόκαινου.

Ολοκληρωμένη Διαχείριση Παράκτιας Ζώνης (Ο.Δ.Π.Ζ.) (Integrated Coastal Zone management (I.C.Z.M.): η ολιστική πολύ-επιστημονική προσέγγιση της παράκτιας ζώνης με σκοπό τη βιώσιμη ανάπτυξη του παράκτιου χώρου. Αποτελεί μια δυναμική, πολυτομεακή και συνεχή διαδικασία που επιδιώκει την επίτευξη ισορροπίας μεταξύ περιβαλλοντικών, οικονομικών, κοινωνικών, πολιτισμικών και ψυχαγωγικών στόχων εντός των ορίων που θέτει η φυσική δυναμική της παράκτιας ζώνης.

Ομόπυκνη ροή (homopycnal flow): παρατηρείται σε εκβολικά συστήματα και δέλτα ποταμών όταν το γλυκό νερό του ποταμού και το νερό της λεκάνης υποδοχής έχουν την ίδια πυκνότητα.

Παγετο-ευστατισμός (glacio-eustasy): οι μεταβολές της απόλυτης στάθμης της θάλασσας που οφείλονται στην ανάπτυξη και υποχώρηση ηπειρωτικών καλυμμάτων πάγου (παγετώνων) που δεσμεύουν και αποδεσμεύουν το νερό των ωκεανών κατά τη διάρκεια των παγετωδών και μεσοπαγετωδών περιόδων αντίστοιχα.

Παγετο-ισοστασία (glacio-isostasy): οι μεταβολές του επίπεδου της ξηράς που οφείλονται στην ανάπτυξη και υποχώρηση των ηπειρωτικών καλυμμάτων πάγου (παγετώνων). Το βάρος του πάγου πιέζει το στερεό

φλοιό προς τα κάτω ενώ αντίθετα η ξηρά ανυψώνεται, όταν τα καλύμματα πάγου υποχωρούν. Η διεργασία αυτή επηρεάζει τη στάθμη της θάλασσας σε τοπικό επίπεδο.

Παλίρροια συζυγιών (spring tide): παλίρροια που συμβαίνει όταν ο ήλιος, η σελήνη και η γη ευθυγραμμίζονται. Η στάθμη κατά την πλημμυρίδα, που προκαλείται από την παλίρροια αυτή, βρίσκεται υψηλότερα από τη μέση στάθμη πλημμυρίδας της συγκεκριμένης περιοχής ενώ η στάθμη κατά την άμπωτη είναι αντίστοιχα χαμηλότερη από τη μέση στάθμη άμπωτης.

Παλίρροια τετραγωνισμού (neap tide): παλίρροια που συμβαίνει όταν ο ήλιος και η σελήνη σχηματίζουν ορθή γωνία με τη γη. Σε αυτή την παλίρροια η στάθμη κατά την πλημμυρίδα βρίσκεται χαμηλότερα από τη μέση στάθμη πλημμυρίδας της συγκεκριμένης περιοχής ενώ η στάθμη κατά την άμπωτη είναι αντίστοιχα υψηλότερη από τη μέση στάθμη άμπωτης.

Παλιρροιακό πεδίο ή πεδίο παλίρροιας (tidal flat): μικρής κλίσης και χαμηλής ενέργειας περιβάλλον του ενδοπαλιρροιακού χώρου, χωρίς βλάστηση, που συνήθως καταλαμβάνεται από πηλό (μείγμα ιλύος και αργίλου) και άμμο. Τα παλιρροιακά πεδία αρκετά συχνά διασχίζονται από κοίτες παλίρροιας.

Παράκτια αμμώδης και χαλικώδης ζώνη (berm): επιμήκης ράχη από χαλαρό ιζημα (άμμο, χάλικες και κορράλες) που αναπτύσσεται σε έναν αιγιαλό παράλληλα προς την ακτογραμμή και σηματοδοτεί το ανώτερο όριο της δράσης των κυμάτων.

Παράκτια κυκλοφορία (longshore drift): τα ρεύματα που κινούνται κατά μήκος της ακτής που συχνά μεταφέρουν μεγάλες ποσότητες ιζήματος.

Παράκτιες αμμώδεις θίνες (coastal sand dunes): λόφοι ή επιμήκεις ράχες από άμμο που έχει μεταφερθεί και αποτεθεί από τη δράση του ανέμου στο χερσαίο τμήμα της παράκτιας ζώνης.

Παράκτιος πάγκος (shore platform): διαβρωσιγενής πετρώδης επιφάνεια μικρής κλίσης που αναπτύσσεται στην ενδοπαλιρροιακή ζώνη. Κυρίως σχηματίζεται από τη δράση του κυματισμού. Σημαντικός όμως είναι και ο ρόλος της χημικής αποσάθρωσης, λόγω κυρίως της δράσης του αλατιού, αλλά και της βιοδιάβρωσης. Αρκετά συχνά το πίσω (προς την ξηρά) όριό του είναι το μέτωπο ενός παράκτιου κρημνού.

Παραλιακές ράχες (beach ridges): επιμήκη, διατεταγμένα παράλληλα προς την ακτογραμμή, στενά βώματα από χαλαρά ή ελαφρώς συνεκτικοποιημένα υλικά της παράκτιας ζώνης που σήμερα δεν επηρεάζονται από τη δράση των θαλάσσιων διεργασιών. Συνήθως αποτελούν ενδείξεις της θέσης της ακτογραμμής κατά την περίοδο σχηματισμού τους.

Παφλασμός (swash): η προς τη θάλασσα κίνηση του νερού, κατά μήκος της επιφάνειας του αιγιαλού, μετά τη θραύση του κύματος.

Περίθλαση (diffraction): το φαινόμενο κατά το οποίο τα κύματα μπορούν να εισέλθουν και να διαδοθούν

στην κυματική σκιά ενός εμποδίου (π.χ. στην προστατευμένη περιοχή ενός νησιού ή ενός κυματοθραύστη) με διαφορετικά όμως χαρακτηριστικά από αυτά που είχαν στην ανοικτή θάλασσα.

Περίοδος κύματος (wave period): το χρονικό διάστημα που απαιτείται για τη διέλευση δύο διαδοχικών κορυφών ή κοιλιών του κυματισμού από ένα συγκεκριμένο σημείο.

Περίοδος σταθερής στάθμης θάλασσας (stillstand): χρονικό διάστημα κατά τη διάρκεια του οποίου η στάθμη της θάλασσας δε μεταβάλλεται.

Περίοδος υψηλής στάθμης θάλασσας (sea-level highstand): ο όρος αφορά την περίοδο του Τεταρτογενούς και αναφέρεται στη θέση της στάθμης θάλασσας κατά τη διάρκεια των μεσοπαγετωδών περιόδων. Κατά τις περιόδους αυτές τα καλύμματα πάγου είχαν τη μικρότερη ανάπτυξή τους και η στάθμη της θάλασσας έφτασε στα υψηλότερα επίπεδα.

Περίοδος χαμηλής στάθμης θάλασσας (sea-level lowstand): ο όρος αφορά την περίοδο του Τεταρτογενούς και αναφέρεται στη θέση της στάθμης θάλασσας κατά τη διάρκεια των παγετωδών περιόδων. Στις περιόδους αυτές τα καλύμματα πάγων είχαν τη μέγιστη ανάπτυξή τους και η στάθμη της θάλασσας έφτασε στα χαμηλότερα επίπεδα.

Περιπαράλια ζώνη (nearshore zone): η περιοχή στην οποία λαμβάνει χώρα η θραύση και ο παφλασμός του κύματος. Περιλαμβάνει τη ζώνη θραύσης του κύματος, τη ζώνη κυματογής και τη ζώνη διαβροχής.

Πλειόκαινο (Pleistocene): η τελευταία υποδιαίρεση της περιόδου του Τριτογενούς, που εκτείνεται περίπου από 5,3 ως 2,588 εκατομμύρια έτη πριν από σήμερα.

Πλειστόκαινο (Pleistocene): η πρώτη εποχή της περιόδου του Τεταρτογενούς. Χρονικά αντιστοιχεί στο διάστημα από 2,588 εκατομμύρια έως 10 χιλιάδες έτη πριν από σήμερα.

Προδέλτα (prodelta): το υποθαλάσσιο τμήμα ενός ποτάμιου δέλτα. Αποτελεί τη μεγαλύτερου πάχους ενότητα δελταϊκών ιζημάτων και συνήθως περιλαμβάνει τα πιο λεπτομερή ποτάμια ιζήματα που μεταφέρονται σε αιώρηση.

Προέλαση (accretion - progradation): η επέκταση της ξηράς έναντι της θάλασσας. Ο όρος αφορά μια ακτή χαλαρών υλικών που επεκτείνεται έναντι της θάλασσας με την απόθεση νέου ιζήματος.

Προπαράλια ζώνη (offshore zone): ιζηματολογικός όρος που αναφέρεται στην περιοχή που εκτείνεται κάτω από τη βάση των κυμάτων καταιγίδας.

Προπαράλια μεταβατική ζώνη (offshore-transition zone): το υποθαλάσσιο τμήμα της παράκτιας ζώνης που εκτείνεται από τη μέση βάση των κυμάτων αίθριου καιρού έως τη μέση βάση των κυμάτων καταιγίδας.

Πρόσθια στρώματα ιζημάτων (foreset beds): στρώματα ιζημάτων που κλίνουν προς την θάλασσα και αποτί-

θενται στο υποθαλάσσιο μέτωπο ενός δέλτα ή δελταϊκού ριπιδίου.

Ρεύμα διαφυγής (rip current): παράκτιο ρεύμα που κατευθύνεται από την ακτή προς την ανοιχτή θάλασσα. Το ρεύμα αυτό προκύπτει από την επιστροφή του νερού, που έχει συσσωρευτεί στην ακτή από τη θραύση των κυμάτων, πίσω στη θάλασσα.

Ρηξιγενής παράκτιος κρημνός (plunging cliff): σχεδόν κατακόρυφος κρημνός το μέτωπο του οποίου συνεχίζεται υποθαλάσσια και οφείλει τη δημιουργία του σε ρήγμα. Ο αγγλικός όρος χρησιμοποιείται και για παρόμοιους κρημνούς που αποτελούν πλαγιές παλαιών παγετωδών κοιλάδων που έχουν κατακλυσθεί από τη θάλασσα λόγω της ανόδου της στάθμης που ακολούθησε την τελευταία παγετώδη περίοδο.

Σημαντικό ύψος κύματος (significant wave height): ο μέσος όρος του ύψους του ενός τρίτου των υψηλότερων κυμάτων μιας θαλάσσιας περιοχής.

Σημεία - δείκτες στάθμης θάλασσας (sea-level index points): σημεία που χρησιμοποιούνται για την κατασκευή της καμπύλης της μεταβολής της θαλάσσιας στάθμης συναρτήσει του χρόνου. Τα σημεία αυτά αποτελούν ένδειξη της θέσης της στάθμης της θάλασσας σε μια συγκεκριμένη χρονολογία. Για κάθε σημείο - δείκτη πρέπει να είναι γνωστά με ακρίβεια η ηλικία, το υψόμετρο και η τάση της στάθμης της θάλασσας (αν δηλαδή ανέβαινε ή έπεφτε).

Σημείο θραύσης του κύματος (breaker point): το σημείο στο οποίο ένα κύμα αρχίζει να θραύεται.

Στάσιμο κύμα (standing wave): κύμα το οποίο δε φαίνεται να διαδίδεται και στο οποίο το νερό κινείται πάνω - κάτω.

Σταυρωτή στρώση (cross-bedding): επίπεδα στρώσης σε μια ιζηματογενή απόθεση που δεν είναι παράλληλα μεταξύ τους αλλά διασταυρώνονται υπό οξείες γωνίες. Συνήθως αναπτύσσεται σε αιολικές αποθέσεις ή ιζηματογενείς αποθέσεις που οφείλονται σε υποθαλάσσια ρεύματα.

Στρώματα πυθμένα (bottomset beds): οριζόντια στρώματα ιζημάτων που αποτίθενται μπροστά από ένα δέλτα ή δελταϊκό ριπίδιο καθώς προελαύνει προς τη θάλασσα. Αποτελούν τη βάση της ακολουθίας των δελταϊκών αποθέσεων και καλύπτονται από τα πρόσθια στρώματα ιζημάτων.

Συσσωμάτωμα (floc): ένα, σχετικά μεγάλου μεγέθους, σωματίδιο που έχει προκύψει από τη συσσωμάτωση κόκκων μικρότερων διαστάσεων μεγέθους αργίλου και ιλύος (πηλού) με μια διεργασία που ονομάζεται κροκίδωση.

Σύστημα τροφοδοσίας (feeder system): όρος που χρησιμοποιείται για να χαρακτηρίσει την πηγή των ποτάμιων ιζημάτων ενός δελταϊκού ριπιδίου.

Σφήνα αλμυρού νερού (salt-wedge): μια ευδιάκριτη σφήνα θαλάσσιου νερού μεγάλης πυκνότητας, που δημιουργείται στη βάση της στήλης του νερού σε ένα εκβολικό σύστημα ποταμού, η οποία αποσφηνώνεται

προς τα ανάντη της κοίτης. Συνήθως δημιουργείται σε εκβολικά συστήματα όπου η ανάμειξη του ποτάμιου γλυκού με το θαλάσσιο αλμυρό νερό είναι περιορισμένη.

Σχετική μεταβολή στάθμης θάλασσας (relative sea-level change): η στάθμη της θάλασσας σε σχέση με την ξηρά. Η σχέση αυτή καθορίζεται από τον ευστατισμό, την ισοστασία και τον τεκτονισμό.

Ταξινόμηση ιζήματος (sediment sorting): η ομοιομορφία ενός ιζήματος σε ό,τι αφορά το μέγεθος των κόκκων, τη μορφή - σχήμα τους, την προέλευσή τους ή και τα τρία μαζί.

Τάση της στάθμης θάλασσας (tendency of sea-level): το είδος της μεταβολής (θετική ή αρνητική) της θαλάσσιας στάθμης σε ένα σημείο - δείκτη στάθμης θάλασσας. Η άνοδος και η πτώση της στάθμης αναφέρεται αντίστοιχα ως θετική ή αρνητική τάση.

Τεταρτογενές (Quaternary): η πιο πρόσφατη γεωλογική περίοδος της ιστορίας της γης. Καλύπτει το χρονικό διάστημα από 2,588 εκατομμύρια έτη πριν από σήμερα μέχρι το παρόν. Περιλαμβάνει δύο εποχές το Πλειστόκαινο και το Ολόκαινο και χαρακτηρίζεται από την εναλλαγή παγετωδών και μεσοπαγετωδών κλιματικών συνθηκών.

Τόμπολο (tombolo): λωρίδα από χαλαρό ιζημα (συνήθως άμμο) που συνδέει την ακτή με ένα νησί. Σημαντικό ρόλο για το σχηματισμό αυτής της γεωμορφής απόθεσης παίζει η κυματική σκιά που δημιουργείται πίσω από το νησί.

Τρηματοφόρα (foraminifers): μονοκύτταρα πρωτόζωα με ασβεστολιθικής σύστασης κέλυφος που ζουν στο νερό.

Τριτογενές (Tertiary): υποδιαίρεση του γεωλογικού χρόνου που διήρκεσε από περίπου 65 εκατομμύρια έτη πριν από σήμερα έως τις αρχές της περιόδου του Τεταρτογενούς που τοποθετείται στα 2,588 εκατομμύρια έτη πριν από σήμερα.

Υδραυλική πίεση (hydraulic pressure): η πίεση που ασκείται στα κενά και τις ασυνέχειες των πετρωμάτων της ακτής με την παγίδευση αέρα ή νερού κατά τη θραύση των κυμάτων. Η διεργασία αυτή αποδυναμώνει το πέτρωμα.

Υπέρπυκνη ροή (hyperpycnal flow): παρατηρείται σε εκβολικά συστήματα και δέλτα ποταμών όταν το νερό της λεκάνης υποδοχής έχει μικρότερη πυκνότητα από το νερό του ποταμού.

Υποθαλάσσιο κάνυον (submarine canyon): υποθαλάσσιες μεγάλης κλίμακας κοιλάδες σχήματος V (φαράγγια) που σχηματίζονται από τη διάβρωση που προκύπτει από τη ροή των ιζημάτων λόγω βαρύτητας. Εκτείνονται από το άκρο τη ηπειρωτικής υφαλοκρηπίδας έως τη βάση της ηπειρωτικής κατωφέρειας.

Υπόπυκνη ροή (hypopycnal flow): παρατηρείται σε εκβολικά συστήματα και δέλτα ποταμών όταν η πυκνότητα του νερού της λεκάνης υποδοχής είναι μεγαλύτερη από αυτή του νερού του ποταμού.

Ύφαλος περιθωρίων (fringing reef): κοραλλιογενής ύφαλος που αναπτύσσεται κατά μήκος μιας νησιωτικής ή ηπειρωτικής ακτής και είτε είναι συνδεδεμένος με αυτή, είτε χωρίζεται με ένα μικρού βάθους θαλάσσιο κανάλι (λιμνοθάλασσα).

Ύψος κύματος (wave height): η κάθετη απόσταση μεταξύ της κορυφής και της κοιλίας του κύματος.

Φθορά λόγω τριβής (attrition): η καταστροφή των πετρωμάτων στην ακτή από τις διεργασίες διάβρωσης.

Φιορδ (fjord): παγετώδεις κοιλάδες (σχήματος U) που έχουν κατακλυσθεί από τη θάλασσα λόγω της επίκλυσης του Ολόκαινου (της μετα-παγετώδους δηλαδή ανόδου της θαλάσσιας στάθμης).

Φραγματικός ύφαλος (barrier reef): κοραλλιογενής ύφαλος που αναπτύσσεται στην ανοιχτή θάλασσα/ωκεανό κατά μήκος μιας ηπειρωτικής ή νησιωτικής ακτής και χωρίζεται από αυτή με ένα βαθύ κανάλι.

Φυσικά αναχώματα (natural levees): ράχες από ίζημα που οριοθετούν την κοίτη ενός ποταμού ή τους κλάδους διανομής της δελταϊκής πεδιάδας.

Χειμερινό προφίλ αιγιαλού ή προφίλ καταιγίδας (winter or storm beach profile): το μορφολογικό

προφίλ που αποκτά ένας αιγιαλός κατά τη διάρκεια συνθηκών καταιγίδας, όπου ο κυματισμός (η αλληλεπίδραση του παφλασμού με τον κυματισμό επιστροφής) απομακρύνει υλικό από την κορυφή του μετώπου του αιγιαλού μειώνοντας την κλίση του.

Χρονολόγηση με θερμοφωταύγεια (thermoluminescence dating): μέθοδος χρονολόγησης που βασίζεται στην παγιδευμένη ενέργεια θερμοφωταύγειας στους ιζηματογενείς κόκκους ορυκτών από την περίοδο που καλύφθηκαν από μεταγενέστερες αποθέσεις. Η έκθεση των κρυσταλλικών κόκκων των ορυκτών στο φως γυρίζει το ρολόι θερμοφωταύγειας πίσω στο μηδέν.

Χρονολόγηση με ραδιενεργό ^{14}C (radiocarbon dating): η χρονολόγηση ανθρακικών υλικών χρησιμοποιώντας τη διάσπαση του ραδιενεργού ^{14}C και το χρόνο ημι-ζωής (ή ημίσειας ζωής).

Ψηφιδοπαγής αιγιαλός ή ακτόλιθος (beachrock): συνεκτικοποιημένες αποθέσεις αιγιαλού που έχουν συγκολληθεί από την καθίζηση ανθρακικού ασβεστίου ή ανθρακικού μαγνησίου. Συνήθως σχηματίζονται στη μεσοπαλιρροιακή ζώνη και έχουν τη μορφή πάγκων που κλίνουν ελαφρώς προς τη θάλασσα.